

Epiloog

In veel hoofdstukken is het problematische van seksualiteit tot uitdrukking gekomen. Dat zou de suggestie kunnen wekken dat seksualiteit voor veel mensen een probleem is. Dat is het niet.

Seksualiteit raakt ieder persoonlijk. Maar seksualiteit is ook een sociaal verschijnsel. In Nederland heerste in de twintigste eeuw lang een repressief maatschappelijk klimaat wat seksualiteit betreft. Mensen waren lange tijd niet vrij om te kiezen met wie en hoe ze seksueel contact wilden. In de jaren zestig begon dit te veranderen. Door de pil werd het mogelijk seksualiteit te beleven zonder zorgen over de gevolgen. Het duurt vaak enige tijd voordat maatschappelijke veranderingen doorwerken in seksueel gedrag. De beschikbaarheid van de pil leidde niet direct tot een andere seksualiteitsbeleving. Maar geleidelijk begon seksualiteit inderdaad minder zorgelijk te worden en gingen mensen meer genieten. Er kwam meer aandacht voor de seksualiteitsbeleving van de vrouw. Andere seksuele gerichtheid ondervond meer erkenning. Nederland werd een van de meest permissieve samenlevingen in de wereld. Er was volop aandacht voor de positieve aspecten van seksualiteit.

In de jaren tachtig zorgde aids voor een domper op de seksuele bevrijding. Net toen mensen een beetje gingen genieten van seks, werd dit bemoeilijkt door het risico van een dodelijke ziekte. Ook kwamen eerst vrouwen en vervolgens anderen tot de conclusie dat de mannelijke seksualiteitsbeleving nog steeds dominant was in de seksuele contacten. Er kwam meer maatschappelijke aandacht voor verschillende vormen van seksueel misbruik. Met die toegenomen aandacht voor misbruik werd ook de intimiteit tussen hulpverlener en cliënt een punt van zorg.

In traditioneel-religieuze kringen heersen conventionele standpunten over seksualiteit. Deze standpunten worden weer openlijker uit-

gedragen. De laatste jaren lijkt het dat de maatschappelijke tolerantie ten opzichte van andere seksuele gerichtheid weer aan het afnemen is. De overheid neigt weer iets meer op te gaan treden als zedenmeester. De zelfbeschikking van mensen krijgt daardoor minder ruimte.

In dit hele boek zijn tal van auteurs aangehaald, die pleiten voor openheid over seksualiteit. Voor veel mensen is het belangrijk dat ze openlijker over seksualiteit kunnen praten. Het is belangrijk voor (potentiële) slachtoffers van seksueel misbruik. Het is van belang dat seksueel agressieve jongens onderricht krijgen in seksuele grammatica. Het is essentieel voor hun ontwikkeling dat homojongeren zich kunnen openbaren. Het is zeer welkom dat in instellingen waar de seksualiteit van mensen genegeerd of onderdrukt wordt, gewerkt wordt aan een open klimaat waarin wél besproken kan worden wat door het personeel te lang verzwegen is.

Maar de openheid heeft een schaduwkant. Programma's als 'Sex voor de Büch' en 'Jerry Springer' laten zien, dat sommigen niet beseffen dat bescheidenheid en terughoudendheid de mens meer sieren dan de weinig verheffende manier waarop menselijke lusten geëtaleerd worden. Er is een ontwikkeling gaande waarbij gepleit wordt voor terugkeer naar het mysterie van seksualiteit. Niet alles kán in woorden gevangen worden, niet alles móet in woorden gevangen worden. Met het benoemen en bespreken winnen we iets, maar we verliezen ook iets, als we niet weten te nuanceren wanneer openheid wel en wanneer niet van pas komt. Niet iedereen is altijd maar geïnteresseerd in het seksleven van jou of anderen.

Gelukkig zijn er ondanks deze maatschappelijke ontwikkelingen ook cliënten die kunnen genieten van seks of dat opnieuw leren. Dit geldt ook voor mensen die misbruikt zijn – hoe moeizaam dit proces soms ook is. Gelukkig zijn er hulpverleners en cliënten die aan intieme omgang vorm weten te geven, waarin wederzijds respect bestaat voor grenzen en behoeften. Seksualiteit en intimiteit zijn niet alleen een bron van zorg, maar ook een bron van welzijn.

Uiteindelijk is minstens één ding leuker dan het bestuderen van seksualiteit en intimiteit: het ervan genieten, alleen of met anderen, in een liefdesrelatie of gewoon omdat je je er zo goed bij voelt. Om meer te kunnen genieten van seksueel en intiem contact en om te voorkomen dat jouw genot een ander schaadt, was het belangrijk dat je les kreeg in de 'taal der liefde'. De bedoeling van dit boek was dat je die taal nu beter spreekt, dat je beter weet hoe je jouw cliënten kunt leren die taal beter te spreken én dat je beter weet waar je grenzen liggen.

Ik wens de lezers en de cliënten meer plezier, betere seks, een rijkere seksuele grammatica, meer intimiteit en het respect dat dit alles verdient.

Taak Geniet!

Zorg dat je geniet van seksuele en intieme relaties.

Creëer en bewaak daartoe de voorwaarden in je eigen leven.

Communiceer verbaal als dat nodig is, geniet non-verbaal als dat niet hoeft.

Draag dit plezier zo af en toe over op je cliënten. Want met alle – terecht – aandacht voor misbruik en verstoorde seksuele ontwikkeling zouden we wel eens kunnen vergeten dat seks en intimiteit heel belangrijke bronnen zijn voor een bevredigend, gezond leven.

Literatuur

De jaartallen in deze lijst betreffen de oorspronkelijke publicatie. Als een herziene druk gebruikt is, wordt het jaartal van deze uitgave vermeld en tevens welke druk het betreft.

- Aalders, R.M.A.Th. (1995). Handelen bij het vermoeden van seksueel misbruik van kinderen en jeugdigen. In: F. Wafelbakker, *Richtlijnen SMJ in de praktijk*. Assen: Van Gorcum/Dekker & Van de Vegt.
- Aalten, A. (1990). *Zakenvrouwen; over de grenzen van vrouwelijkheid in Nederland sinds 1945*. Amsterdam: Van Gennep.
- Aan de Stegge, C. (1997). Vervul seksuele behoefte van patiënten. *Psy*, 9, 2 oktober, 24-25.
- Accord, I. (1995). Lichamelijkheid, seksualiteit en seksuele opvoeding in de Surinaamse cultuur. In: *Kleine mensen, grote gevoelens*. Den Haag: Rutgersstichting.
- Aerde, T. van (1996). Intimiteit: weggeregeld of bespreekbaar maken? *Tijdschrift voor SPH*, 8, 37.
- Aghassy, G. & Noot, M. (1987). Seksuele contacten binnen psychotherapeutische relaties. *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 13, 293-311.
- Aletta Jacobshuis/Rutgersstichting, regiobureau NH (1994). *Maagdelijkheid in onze multiculturele samenleving; culturele, somatische en psychosociale aspecten; verslag van een themamiddag*. Amsterdam: Aletta Jacobshuis.
- Arts, W. & Hoffman, E. (1994). *Interculturele gespreksvoering*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Auden, W.H. (1994). *Tell me the truth about love*. Londen: Faber & Faber.
- Baartman, H., Burgess, A. & Rümke, C. e.a. (1990). *Incest en hulpverlening; preventie en voorlichting; kindbescherming/politie/justitie; diagnostiek/hulpverlening; wetenschappelijk onderzoek*. Amersfoort: Acco.
- Baartman, H. (1995). *Op gebaande paden? Ontwikkelingen in de diagnostiek, hulpverlening en preventie met betrekking tot seksueel misbruik van kinderen*. Utrecht: SWP.
- Bakker, A. (1995). Homoseks in de Marokkaanse cultuur; daarover praat je niet. In: *Het vijgeblad*, eenmalige uitgave van Stichting Matrix, februari 1995, 3.
- Bakker, F. & Vanwesenbeeck, I. (red.) (2006). *Seksuele gezondheid in Nederland 2006*. Delft: Eburon.
- Bauserman, R., Rind, B. & Tromovitch, P. (1998). A meta-analytic examination of assumed properties of child sexual abuse using college samples. *Psychological Bulletin*, 124, 22-53.
- Beek, D. van, De Doncker, D. & Frenken, J. (2004). Plegers van seksueel geweld. In: L. Gijs e.a., *Seksuologie*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

- Bender, J., Hoïng, M., Dam, A. van, Visser, T. & Berlo, W. van. *Is revalidatie aan seks toe?* Utrecht: Rutgers Nisso Groep (2005).
- Berlo, W. van (1995). Seksueel misbruik bij mensen met een verstandelijke handicap (NISSO-studies, nr. 6). Delft: Eburon.
- Berlo, W. van, Engen, A. van & Mooren, T. (2004). Behandeling van slachtoffers van seksueel geweld. In: L. Gijs e.a., *Seksuologie* (hoofdstuk 19). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Bijnaar, A. (2004). Boekbespreking H. Krikke, *Als niemand luistert. Verhalen van allochtone meisjes op een zwarte school*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 59, 81-84.
- Blans, J. (1996). Gefilosofeer over pedofilie en kinderlijke seksualiteit gebaat bij kennis van zaken; reactie op Spiecker. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 12, 188-193.
- Blans, J. (sociaal-psycholoog, wetenschapsjournalist) (2008). Mondelinge mededeling.
- Boedjarath, I., Lamur, H. & Straver, C. (1998). Seksualiteit, cultuur en godsdienst. In: A.K. Slob, C.W. Vink, J.P.C. Moors & W. Everaerd, (red.). *Leerboek seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Bos, M. (gestalttherapeut, trainer, supervisor) (1993). Moslims en homo's (1). In: *Buitenlanders bulletin*, 2, 22-23.
- Bos, M. (2000). Inleiding thema-avond homoseksualiteit in de multiculturele samenleving 'De Dialoog'. Lezing, uitgesproken op conferentie van Rotterdam Verkeert/Gay mix, 29 mei.
- Bos, M. (2000b). Schriftelijke mededeling (e-mail 25 juli).
- Bosch, E. (1995). *Seksualiteit en relatievorming van mensen met een verstandelijke handicap*. Baarn: Nelissen.
- Bosch, E. & Suykerbuyk, E. (2000). *Seksuele voorlichting aan mensen met een verstandelijke handicap*. Baarn: Nelissen.
- Bouwman, B. (1996). Pedofilie is niet altijd seksueel misbruik (interview met Theo Sandfort). *NRC Handelsblad*, 21 augustus.
- Bovenkerk, F., San, M. van, Boone, M., Boekhout van Solinge, T. & Korf, D. (2004). *Loverboys' of modern pooierschap in Amsterdam*. Utrecht: Pompe Instituut. URL: <https://www.amsterdam.nl/contents/pages/7151/onderzoeksrapport-loverboysinamsterdam.pdf> Geraadpleegd: 18 november 2007
- Brandt, E. (1997). Spanning in de spreekkamer. *de Volkskrant*, 4 januari.
- Breedlove, M. (1997). Sex on the brain. *Nature*, 389, 801.
- Breeman, L., Wit, J. de & Woertman, L. (2006). Jongeren en hun seksuele zelfbeeld – implicaties voor seksuele gezondheidsbevordering. In: *Aids soa magazine on line*, 3, 4. URL: http://www.soaaidsmagazine.nl/artikel_onderzoek/406. Geraadpleegd: 13 januari 2008.
- Broek, J. van den (1991). *Er zijn geen namen voor; jongens als slachtoffer van seksueel misbruik*. Baarn: Ambo.
- Broek, M. van den (1997). Amsterdam tolereert zoenende homo's en lesbo's. *de Volkskrant*, 1 februari.
- Brongersma, E. (1987). *Jongensliefde; seks en erotiek tussen jongens en mannen. Deel I: de partners*. Amsterdam: SUA.
- Brontink, G. (1996). De cliënt wil hulp en niets anders. *Gazet voor de Geestelijke Gezondheidszorg*, 4, 11-14.
- Brouwer, L. (2000). *Girls with Guts: Moroccan and Turkish Runaway Girls*. URL: <http://www.scw.vu.nl/~brouwer/proefschrift/html>. Geraadpleegd: 29-08-00.
- Brugman, E., Goedhart, H., Vogels, T. & Zessen, G. van (1995). *Jeugd en seks 95*. Utrecht: SWP.

- Bruijn, G. de (1985). *Vrijen met een man, kan dat dan? Vrouwen over hun liefdesleven*. Baarn: Sesam.
- Bruinsma, F. (1996). *De jeugdige zedendelinquent; diagnostiek, rapportage en hulpverlening*. Utrecht: SWP.
- Bullinga, M. (1984). *Het leger maakt een man van je*. Amsterdam: SUA.
- Bureau O+S gemeente Amsterdam (1997). *Hoe roze is Amsterdam?* Amsterdam: Gemeente Amsterdam (interne publicatie).
- Buurman, G. (foto's) & Spaink, K. (tekst) (1991). *Aan hartstocht geen gebrek; handicap, erotiek en lichaamsbeleving*. Amsterdam: De Brink.
- Byne, W. (1994). The biological evidence challenged. *Scientific American*, 270, mei.
- Cohen-Kettenis, P.T. (1995). Verschillen tussen jongens en meisjes. In: *Kleine mensen, grote gevoelens*. Den Haag: Rutgersstichting.
- Cohen-Kettenis, P.T. & Sandfort, T. (1996). Seksueel gedrag van kinderen; een kwantitatief onderzoek onder moeders. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 20, 254-265.
- Content, L. (1989). Vreselijk als kind uit gezin wordt weggehaald (gezinstherapeutische benadering van Boszormenyi-Nagy). *de Volkskrant*, 28 januari.
- Cornuit, C.R.M.C. & Koenis, C.A.M. (1992). *Intimiteit en seksualiteit (Serie Verpleegkunde Modulair)*. Dwingeloo: Kavanah.
- Dale, van (2005). *Groot woordenboek der Nederlandse taal (14^e druk)*. Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie.
- Danhof, E. (1996). Op de bres voor een intieme gezondheidszorg. *Tijdschrift voor Verpleegkundigen*. 19, 564-566.
- Dasberg, L. (1975). *Grootbrengen door kleinhouden als historisch verschijnsel*. Meppel: Boom.
- Dekkers, M. (1992). *Lief dier. Over bestialiteit*. Amsterdam: Contact.
- Deug, F. (1990). Seksuele kindermishandeling binnen Turkse en Marokkaanse gezinnen. In: H. Baartman, A. Burgess, C. Rümke e.a., *Incest en hulpverlening*. Amersfoort: Acco.
- Dijk, A. van (1997). Leeft seks binnen woonvormen voor mensen met een lichamelijke handicap? In: *Nieuwsbericht Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland*, 7, 5-8.
- Dijksman, T. (2007). *Adviesrapport Seksualiteit & intimiteit FPA*. Den Haag: Haagse Hogeschool (interne publicatie).
- Doef, S. van der (1994). *Kleine mensen, grote gevoelens: kinderen en hun seksualiteit*. Amsterdam: De Brink.
- Doomen, J. (1979). *Verkrachting; ervaringen, vooroordelen, achtergronden*. Baarn: In den Toren.
- Doorn, P. van & Eijk, L. van (1995). Seks op de afdeling! En dan? In: *Seks lang zo gek nog niet; symposium over seksualiteit en relaties in de psychiatrie*. Eindhoven: Rutgersstichting Zuid.
- Doppert, M. & Hermans, M. (2006). *Haat en liefde. Homoseksualiteit in multicultureel Nederland*. Kampen: Ten Have.
- Douma, J., Bergh, P. van den & Hoekman, J. (2000). Mensen met een verstandelijke handicap als slachtoffer of dader van seksueel misbruik. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 39, 173-183.
- Draijer, N., Compernelle, Th. & Gianotten, W. (1998). Signalering, diagnostiek en aanpak van seksueel misbruik in de gezondheidszorg. In: A.K. Slob, C.W. Vink, J.P.C. Moors & W. Everaerd (red.), *Leerboek seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Draijer, P. (1985). De omvang van seksueel misbruik van kinderen in het gezin. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 40, 587-606.
- Draijer, P. (1988). *Seksueel misbruik van meisjes door verwanten. Een landelijk onderzoek naar de*

- omvang, de aard, de gezinsachtergronden, de emotionele betekenis en de psychische en psychosomatische gevolgen. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Draijer, P. (1996). Trauma, persoonlijkheidsstoornissen en andere psychiatrische diagnoses. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 51, 1134-1152.
- Drenth, J. (2004). Ademnood voor de seksuologie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 59, 403-404.
- Driest, P. & Prakken, J. (1996). *Hooguit mijn zakdoek! Het dilemma intimiteit*. Utrecht: NIZW (intern relatiegeschenk).
- DSM-IV (1995). *Beknopte handleiding bij de diagnostische criteria van de DSM-IV*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Duynhoven, F. van (1996). Intimiteit in de praktijk; in gesprek met groepsleiders en activiteitsbegeleiders. *Tijdschrift voor SPH*, 8, 18-21.
- Eijkenboom, M., Johannisse, M. & Bastiani, J. (2007). Condooms in de gevangenis. *Soa-Aids Magazine* online, 4, 2). URL: http://www.soaaidsmagazine.nl/artikel_preventie/543 Geraadpleegd: 13 januari 2008.
- Ehrmin, J.T. (1996). No more mother blaming: A feminist nursing perspective on the mother's role in father-daughter incest. *Archives of psychiatric nursing*, 10, 252-260.
- Enzlin, M. (2000). Daar praat je toch niet over!? In: *Daar praat je toch niet over!? Intimiteit en verpleging*, (p. 31-33). Uitgave ter gelegenheid van symposium 15 februari. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Fontaine, B. (cultureel antropoloog, hulpverlener project Opstap) (1997). Mondelinge mededeling.
- Fontaine, B. (cultureel antropoloog, Haagse Hogeschool) (2000). Mondelinge mededeling.
- Fontaine, B. (2005). *De plancyclus in het sociaal-agogisch werk*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Frenken, J. (1999). Behandeling van seksuele delinquenten in Europa. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 54, 1011-1025.
- Frenken, J. & Beek, D.J. van (1998). Forensische seksuologie. In: A.K. Slob, C.W. Vink, J.P.C. Moors, P. & W. Everaerd (red.). *Leerboek seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Frenken, J. & Stolk, A. van (1987). *Hulpverlening en incestslachtoffers*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Frenken, J. & Stolk, A. van (1990). *Behandeling van incestplegers; een model voor behandeling in justitieel kader*. Houten/Antwerpen: Bohn Stafleu van Loghum.
- Friday, N. (1977). *Verboden vruchten*. Utrecht: Bruna.
- Gaal, E. & Weeghel, J. van (1999). Liefde in het langverblijf. Bewoners van GGZ-instellingen over intimiteit en seksualiteit. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 54, 1048-1060.
- Garber, M. (1992). *Vested interests; cross-dressing and cultural anxiety*. Londen: Penguin Books.
- Gelder, P. van (1998). *Kwetsbaar, kleurig en schaduwwijk*. Amsterdam: Thela Thesis.
- Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1991). *Signaleren en hanteren van incest/seksueel geweld; syllabus ten behoeve van verpleegkundige opleidingen*. Rijswijk: GIGV.
- Gezondheidsnet (2008). *Soa's in cijfers*. URL: <http://www.gezondheidsnet.nl/geest/artikelen/342/soas-in-cijfers> Geraadpleegd: 12 januari 2008.
- Gianotten, W.L. (1988). Jongens als slachtoffer van seksueel misbruik. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 43, 1179-1194.
- Gianotten, W.L. (1995). Jongens en mannen als slachtoffer van incest & ander seksueel misbruik. In: H. Baartman, *Op gebaande paden?* Utrecht: SWP.

- Gieles, F. (1983). Warmte en intimiteit, kan dat wel? *Jeugd en Samenleving*, 497-508.
- Gijs, L., Gianotten, W., Vanwesenbeeck, I. & Weijnenborg, P. (red.) (2004). *Seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Glaser, E. & Straver, B. (red.) (1991). *Seksueel misbruik door hulpverleners; Een analyse, aanbevelingen en het verslag van de landelijke werkconferentie*. Rijswijk: Ministerie van WVC/Rutgersstichting.
- Gualtherie van Weezel, L. & Waaldijk, K. (1995). *Residentiële hulpverlening*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Gort, A. (1992). *Seks op leeftijd*. Den Haag: PSVG.
- Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J. & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25^e*. Delft: Eburon.
- Graaf, H. de & Vanwesenbeeck, I. (2006). 'Seks is een game.' Gewenst en ongewenst seksueel gedrag van jongeren op internet. Utrecht: Rutgers Nisso Groep. URL: http://www.seksualiteit.nl/files/nl/Professionals/seksueel_geweld_rapport_seks_en_internet.pdf. Geraadpleegd: 16 november 2007.
- Graaf, H., Höing, M., Zaagsma, M. & Vanwesenbeeck, I. (2007) *Tieners seks; vormen van instrumentele seks onder tieners*. Den Haag: WODC.
- Groen, Jasper (1996). Verdediging van pedofilie brengt NVSH in problemen. *de Volkskrant*, 26 oktober.
- Haanstra, R. (1996). De onwerkelijkheid van de werkelijkheid; over de diagnostiek van seksuele kindermishandeling. *Tijdschrift voor SPH*, 11, 4-10.
- Hamid, J. (1995). Seksuele opvoeding van Marokkaanse kinderen. In: *Kleine mensen, grote gevoelens*. Den Haag: Rutgersstichting.
- Hansink, M. (1996). Verlangen om gezien te worden; Paul Schnabel over de zichtbaarheid van homoseksualiteit. *COC-magazine*, 5, 10, 22-24.
- Haracopos, D. (1992). Seksuele problemen en behoeften. *Engagement*, 19, 4, 23-30
- Hebbrecht, M. (1997). Behandelen met liefde? Ken uw grenzen! *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 39, 912-922.
- Heemelaar, M. (1997). Intimiteit vanuit de positie van de hulpverlener; zonder intimiteit kun je niet veel. *Maatwerk. Maatschappelijk werk magazine*, 5, 19-22.
- Hekma, G. (1994). Heden en verleden van seksualiteit. In: K. Slob e.a. (red.). *Facetten van seksualiteit*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Hekma, G. (2000). *Islamitische homoseksualiteit*. URL: <http://www2.fmg.uva.nl/gj/>. Geraadpleegd: 25-01-08.
- Hekma, G. (2004). *Homoseksualiteit in Nederland van 1730 tot de moderne tijd*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Hendriks, J. & Bijleveld, C. (2007). *Rapport Jeugdige daders van ernstige groepszedendelicten*. Den Haag: WODC.
- Hengeveld, M.W. (1995). Wat de psychiater zou moeten weten maar niet durft te vragen. In: *Seks lang zo gek nog niet; symposium over seksualiteit en relaties in de psychiatrie*. Eindhoven: Rutgersstichting Zuid.
- Hermesen, S. (1993). *Na de daad; werkboek preventie seksueel geweld; een leerproject voor jeugdige plegers van seksueel geweld in tien geprogrammeerde bijeenkomsten*. Utrecht: SWP.
- Hest, J. van (1993). *Jongensspecial*. Den Haag: LCG/Ministeries van Justitie, O&W, SZW en WVC.
- Hest, J. van & Wijk, G. van der (1996). *Seks: lust of last?* Hilversum: Nederlandse Onderwijs Televisie.
- Hinke, I. (2005). Congresverslag 'Mag het of moet het'. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 29, 168-169.
- Hite, S. (1982). *Hite-rapport over het seksuele leven van de man*. Amsterdam: De Arbeiderspers.

- Hite, S. (1989). *Vrouwen en minnaars*. Helmond: Michon.
- Hoefnagels, C. (1991). Preventie van seksuele kindermishandeling – hoe is het mogelijk; vormen en organisatie van de preventie in Nederland. In: *Preventie van seksueel misbruik*. Amersfoort: Jeugd en Samenleving.
- Hoefnagels, C. & Meijden, M. van der (1996). De leerbaarheid van weerbaarheid. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 51, 127-143.
- Hofstede, H. (1995). Hulpverlening aan seksueel misbruikte moeilijk lerende kinderen. In: H. Baartman, *Op gebaande paden?* Utrecht: SWP.
- Hoogerwaard, J. (2000). Natuurlijk stopt integratie bij de voordeur. *Trouw*, 20 juni.
- Hoven, M. ten (2000). Naar een islam volgens Calvijn. *Trouw*, 3 april.
- IJff, M. (1997). *Sekscounseling in de psychosociale hulpverlening*. Assen: Van Gorcum.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg (1996). *Seksuele intimidatie door hulpverleners; meldingen bij de Inspectie voor de Gezondheidszorg 1993/1994*. Rijswijk: IGZ.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg (2006). *Jaarbericht 2006*. URL: http://www.igz.nl/33986/Jaarbericht_IGZ_2006.pdf Geraadpleegd: 29 november 2007.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg (2007). *Circulaire melden seksueel misbruik gehandicaptenzorg*. URL: http://www.igz.nl/15446/478658/07-11_Circulaire_melden_seks.pdf Geraadpleegd: 29 november 2007.
- Interapy (2008). *Behandeling seksueel geweld jongeren*. URL: http://www.interapy.nl/template_follow.php?id=122. Geraadpleegd: 22 januari 2008.
- Janiki (2007); *Interseksualiteit*. URL: <http://www.noodles.nl/genderwiki/index.php?title=Interseksualiteit>. Geraadpleegd: 11 december 2007.
- Jacobs, T. & Vandereycken, W. (1998). Seksualiteit van opgenomen psychiatrische patiënten: een enquête bij het personeel. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 40, 615-622.
- Jansen, W. (1993). *Mythen van het fundament*. Nijmegen: SUN.
- Jonker, F. & Jonker-Bakker, P. (1994). Onderzoek in Oude Pekela. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 49, 251-276.
- Kaal, H. (1996). *Eros is een verrader. Over homoseksualiteit, aids en rouw*. Amsterdam: Schorer.
- Kagie, R. (1997). De duizenden vragen van kinderpsycholoog Wim Wolters. *Vrij Nederland*, 1 februari.
- Kedde, H., Bender, J. & Vanwesenbeeck, I. (2007). *Seksuologische gezondheidszorg voor mensen met chronische ziekten en lichamelijke beperkingen*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.
- Keulen, A. van (red.)/projectbureau Mutant (1994). *Trouwen doe je zelf; Marokkaanse jongeren en partnerkeuze*. Utrecht: SMT.
- Keuzenkamp, S., Bos, D., Duyvendak, J. & Hekma, G. (red.) (2006). *Gewoon doen. Acceptatie van homoseksualiteit*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kinsey, A.C., Pomeroy, W.B. & Martin, C.E. (1948). *Sexual behavior in the human female*. Philadelphia/Londen: Saunders.
- Kinsey, A.C., Pomeroy, W.B., Martin, C.E. & Gebhard, P.H. (1953). *Sexual behavior in the human female*. Philadelphia/Londen: Saunders.
- Kooij, G.A. (1983). *Seks in Nederland; het meest recente onderzoek naar mening en houding van de Nederlandse bevolking*. Utrecht: Het Spectrum.
- Kroef, M. van der (beleidsmedewerker preventie, Aidsfonds, Amsterdam) (2000). *Schriftelijke mededeling*.
- Kuyper, L. (2006). Seksualiteit en seksuele gezondheid bij homo- en biseksuelen. In: F. Bakker & I. Vanwesenbeeck (red.) (2006). *Seksuele Gezondheid in Nederland 2006*. Delft: Eburon.
- Kuyper, L. & Bakker, F. (2006). *De houding ten opzichte van homoseksualiteit. Een beschrijvende literatuurstudie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

- Lamers-Winkelmann, F. (1995). Diagnostisch onderzoek bij een vermoeden van seksueel misbruik. In: H. Baartman, *Op gebaande paden?* Utrecht: SWP.
- Lamers-Winkelmann, F. & Bicanic, I. (2000). *Horizon. Delen 1A, werkboek voor kinderen, en 1B, therapeutenhandleiding. Deel 2A, werkboek voor ouders. Deel 2B, therapeutenhandleiding.* Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Lange, M. de (1979). *Roldoorbrekend voorlichten. Aandachtspunten voor mensen die werkzaam zijn op het gebied van seksuele vorming en voorlichting.* Den Haag: Rutgersstichting/PSVG.
- Langendonk, M. (2000). De kwestie Wouter. *Tijdschrift voor SPH*, 34, 11-12.
- Lankveld, J. van (2007). *Omgaan met een seksueel probleem.* Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- LeVay, S & Hamer, D. (1994). Evidence for a biological influence in male homosexuality. *Scientific American*, 270, 20-25.
- Linden, F. van der (1997). A. van Bommel, zelfbenoemd 'bruggenbouwer' tussen moslims en Nederlanders. *NRC-Handelsblad*, 27 september.
- Loo, J. van der (1994). *Hulpverlening aan jongens; een sekspecifieke benadering.* Utrecht: Hogeschool van Amsterdam/SOMAN.
- Lunsen, R. van (1995). *Seks moet je leren; alles over de lichamelijke en psychologische aspecten van seks.* Amsterdam: Bert Bakker.
- Lünneman, K., Nieborg, S., Goderie, M., Kool, R. & Beijers, G. (2006). *Kinderen beschermd tegen seksueel misbruik. Evaluatie van de partiële wijziging van de zedelijkheidswetgeving.* Den Haag: Ministerie van Justitie WODC URL: http://www.verwey-jonker.nl/images/dynamisch/D6443492_def.pdf. Geraadpleegd: 16 november 2007
- Maris, C.W. (1996). Tot de dood ons scheidt. Een algemene inleiding in recht en liefde. In: C.W. Maris, E. Lissenberg & D.W.J.M. Pessers (red.), *Recht en liefde* (p. 1-21). Amsterdam: Paul Scholten Instituut, Universiteit van Amsterdam.
- Masters, W. & Johnson, V. (1985). *Human sexual response.* Boston: Little & Brown.
- Meihuizen-de Regt, M.J. (2000a). Ontwikkelingen in het denken over seksualiteit en lichamelijk gehandicapten. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 39, 143-151.
- Meihuizen-de Regt, M.J. (2000b). Begeleiding van kinderen en jongeren met een lichamelijke handicap wat betreft seksualiteit en relatievorming. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 39, 164-172.
- Mens, L. van & Vanwesenbeeck, I. (2004). Seks en commercie. In: L. Gijs e.a., *Seksologie.* Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Meulenbelt, A. (1991). *De schillen van de ui* (5e druk). Amsterdam: SARA/Van Gennep.
- Michels, M. & Velden, D. van der (1995). Het lijkt zo (on)gewoon. In: *Seks lang zo gek nog niet; symposium over seksualiteit en relaties in de psychiatrie.* Eindhoven: Rutgersstichting Zuid.
- Miesen, B. (1986). *Wat heet intimiteit; over seksualiteit en ouder worden.* Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Ministerie van Justitie (1999). *Notitie Bestrijding van seksueel misbruik van en geweld tegen kinderen.* URL: http://www.minjust.nl/c_actual/rapport/notitsek.htm. Geraadpleegd: 31-07-00.
- Ministerie van Justitie (2000a). *Bestrijding van seksueel misbruik.* URL: http://www.minjust.nl/A_beleid/thema/SEXMISBR/index.htm. Geraadpleegd: 28-07-00.
- Ministerie van Justitie (2000b). *Factsheet: bestrijding van seksueel misbruik.* URL: http://www.minjust.nl/a_beleid/FACT/cfact2.htm. Geraadpleegd: 30-07-00.
- Ministerie van Justitie (2007). *Beantwoording schriftelijke vragen over seksuele uitbuiting minderjarigen op internet*; 26 maart 2007. URL: http://www.justitie.nl/images/seksuele%20uitbuiting%20minderjarigen%20op%20internet_7399_tcm34-73676.pdf Geraadpleegd: 17 november 2007.

- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2007). *Gewoon homo zijn; lesbisch- en homo-emanipatiebeleid 2008-2011*. Den Haag: OCW.
- Moerings, M. (1990). *Aids. Instellingen, individu, samenleving. Een multidisciplinaire studie*. Baarn: Ambo.
- Moir, A. & Jessel, D. (1990). *Het grote verschil tussen man en vrouw; waarom de hersenstructuur mannen en vrouwen zo verschillend maakt*. Ede: Zomer & Keuning.
- Moors, J.P.C. & Everaerd, W. (1998). Seksuele stoornissen bij vrouwen en mannen: inleiding en classificatie. In: A.K. Slob, C.W. Vink, J.P.C. Moors & W. Everaerd (red.). *Leerboek seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Most, G. van der (2000). Hulpverlening pedofilie (2). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 55, 873-875.
- Mouthaan, I., Neef, M. de, Rademakers, J., Bekker, M., Huisman, W.M., Zandvoort, H. van & Emans, A. (1997). *Twee levens. Dilemma's van islamitische meisjes rondom maagdelijkheid*. Delft: Eburon.
- Mulder, A.M. (1995). Verslag van de workshop gevolgen en overlevingsstrategieën van seksueel misbruik. In: F. Wafelbakker, *Richtlijnen SMJ in de praktijk*. Assen: Van Gorcum/Dekker & Van de Vegt.
- Mulder, M. (2008a). *Hiv-positief en zwanger*. URL: <http://www.hivnet.org/OverHiv-EnAids/Medisch/zwangerschap.html> Geraadpleegd: 13 januari 2008.
- Mulder, M. (2008b). *CD4-cellen, wat zijn dat eigenlijk?* URL: <http://www.hivnet.org/OverHivEnAids/Medisch/cd4.html> Geraadpleegd: 13 januari 2008.
- Müller, H. (1996). Multiculturele uitwassen. *de Volkskrant*, 26 oktober.
- Murray, S.O. (1997). The Will Not to Know; Islamic Accommodations of Male Homosexuality. In: S. Murray & W. Roscoe (red.). *Islamic homosexualities; culture, history and literature*. New York/London: New York University Press.
- Naamane-Guessous, S. (1990). *Achter de schermen van de schaamte; de vrouwelijke seksualiteit in Marokko*. Amsterdam: An Dekker.
- Naerssen, L. van (1989). *Labyrinth zonder muren; analyse van het seksueel verlangen*. Utrecht: Veen.
- Naerssen, L. van (klinisch psycholoog, Universiteit Utrecht) (1996). *Mondelinge mededeling*.
- Nieskens, E. (1995). Ervaringen met contextuele hulpverlening; een kind kan uit het gezin worden geplaatst, het gezin nooit uit een kind. In: H. Baartman, *Op gebaande paden?* Utrecht: SWP.
- Nijenhuis, E.T.D. (1995). Dissociatieve stoornissen als gevolg van incest. In: H. Baartman, *Op gebaande paden?* Utrecht: SWP.
- Nijnatten, C. van & Klein Wassink, F. (2000). Hulpverlening aan minderjarige prostitutiees. *Nederlands tijdschrift voor Jeugdzorg*, 4, 16-23.
- Ohlrichs, Y. & Wolf, E. (2003). *Seksualiteitsbeleid? Gewoon doen! Handboek seksualiteitsbeleid voor GGZ-instellingen*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep/Maaskringgroep.
- Oosten, N. van & Höing, M. (2004). Primaire preventie van seksueel geweld. In: L. Gijs e.a., *Seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Oosterholt, D. (2001). Boekbespreking. In goede handen. Beleid ter preventie van seksuele intimidatie van cliënten. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 56, 479-483.
- Orthopedagogisch Centrum Kennemerland (1993). *Aids en seropositiviteit*. Haarlem: OCK (interne publicatie).
- Outsem, R.E. van (1990). Seksueel misbruikte jongens en mannen: gedoodverfde plegers? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 45, 924-931.
- Overbeek, N. van & Renkens, J. (1998). *De heteroseksuele school. Een cultuurpsychologisch onderzoek naar vanzelfsprekendheid binnen de schoolpraktijk*. Nijmegen: Wetenschapswinkel.

- Parren, L. (1995). 'Ik wil een meisje'; over de begeleiding van (jong)volwassenen met autisme bij problemen met verlangens rond seksualiteit. *Engagement*, 22, 4, 17-23.
- Peeters, B. (1995). Kinderen en aids. *Systeemtheoretisch Bulletin; Tijdschrift voor systeemtheoretische praktijk*, 3, 150-161.
- Pharos (2005). *Plan van aanpak vrouwelijke genitale verminking*. Rapport. URL: http://www.meisjesbesnijdenis.nl/uploads/_site_1/Pdf/Documenten/Plan%20van%20aanpak%20VG%20-%20oktober%202005.pdf Geraadpleegd: 22 januari 2008.
- Pharos (2008). *Meisjesbesnijdenis*. URL: www.meisjesbesnijdenis.nl. Geraadpleegd: 22 januari 2008.
- Picavet, C. (1999). *De politieke consequenties van deproblematiseren door lesbische en homoseksuele jongeren*. Nijmegen: Wetenschapswinkel.
- Pinto, D. (1994). *Interculturele communicatie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Pleij, S. & Schutte, X. (1999). Ertussenin. *De Groene Amsterdammer*, 24 februari, 16-18.
- Plooi, E. & Wageningen, A. van (1995). Gevolgen van seksueel misbruik in de jeugd voor lichaamsbeleving en seksualiteit van vrouwen – integratie van traumaverwerking, lichaamsgerichte en seksuologische hulpverlening. In: H. Baartman, Op gebaande paden? Utrecht: SWP.
- Pope, K., Sonne, J. & Holroyd, J. (1996). *De seksuele gevoelens van de psychotherapeut*. Lisse/Amsterdam: Swetz & Zeitlinger.
- Prakken, J. (Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn) (1996). Mondelinge mededeling.
- Pruisman, K. (1995). *Aandachtspunten in de diagnostiek (psychiatrie en aids)* (interne publicatie). Amsterdam: RIAGG Zuid/Nieuw West.
- Rademakers, J. (1995). Seksuele ontwikkeling van kinderen. In: *Kleine mensen, grote gevoelens*. Den Haag: Rutgersstichting.
- Rademakers, J. (2000). Het kind als subject; de seksuele ontwikkeling van kinderen (0-12 jaar). *Tijdschrift voor Seksuologie*, 24, 17-23.
- Rigter, J. (1996a). De invloed van het territorium op de patiënt; interview met Gerrit Keizer. *Tijdschrift voor SPH*, 10, 24-28.
- Rigter, J. (psycholoog, Haagse Hogeschool) (1996b). Mondelinge mededeling.
- Rigter, J. (2004). *Psychologie voor de praktijk, vijfde druk*. Muiderberg: Coutinho.
- Rigter, J. (2008). *Het palet van de psychologie. Stromingen en hun toepassingen in de hulpverlening, vierde druk*. Bussum: Coutinho.
- Rind, B. & Tromovitch, P. (1998). A Meta-Analytic Review of Findings from National Samples on Psychological Correlates of Child Sexual Abuse. *Journal of Sex Research*, 34, 237-255.
- Rind, B., Tromovitch, P. & Bauserman, R. (1999). *The clash of media, politics, and sexual science*. Lezing, gepresenteerd op de 1999 Joint Annual Meeting van de SSSS en de AASECT, 6 november, St. Louis, USA.
- Röling, H.Q. (1996). De moraal van 'Gevreesde Vragen'. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 12, 100-108.
- Roos, S. de (2001). *Diagnostiek en planning in de hulpverlening: een dynamische cyclus, 3e druk*. Bussum: Coutinho.
- Rotterdams Centrum voor theater (2007). *Seks in de stad*. Rotterdam: RCTH.
- Rutgers Nisso Groep (2008). *www.seksualiteit.nl. Besnijdenis*. URL: [www.seksualiteit.nl. Besnijdenis](http://www.seksualiteit.nl/besnijdenis_232.html). URL: www.seksualiteit.nl/besnijdenis_232.html. Geraadpleegd: 10 januari 2008.
- Rutgersstichting/PSVG (1992). *Geen kind meer, seksuele voorlichting aan jongeren met een verstandelijke handicap*. Den Haag: Rutgersstichting.
- Sanders, S. (1988). Ptata Sanie; Homoseksuele jongens, Surinaamse verlangens en de Hollandse werkelijkheid. In: *Jeugd en Samenleving*, 15-27.

- Sandfort, T. (1984). *Om het fijne gevoel; groepsoepvoeders over erotiek in de omgang met kinderen*. Baarn: Anthos/In den Toren.
- Sandfort, T. (1986). *Jongens over vriendschap en seks met mannen*. Amsterdam: SUA.
- Sandfort, T. (1988). *Het belang van de ervaring; over seksuele contacten in de vroege jeugdijaren en seksueel gedrag en beleven op latere leeftijd*. Dissertatie. Publicatiereeks Homostudies Utrecht nr. 13. Utrecht: Rijksuniversiteit Utrecht.
- Sax, M. & Deckwitz, S. (red.) (1992). *Op een oude fiets moet je het leren; erotische en seksuele relaties tussen vrouwen en jonge meisjes en jongens*. Amsterdam: Schorer.
- Schee, S. van der (1996). *Autisme en seksualiteit*. Afstudeerscriptie. Den Haag: Haagse Hogeschool, opleiding SPH (interne publicatie).
- Schreuder-Hoekstra, A., Meulenbelt, A. & Cohen-Kettenis, P.T. (1994). *Socialisatie – Hoe leren we seksueel te zijn?* In: K. Slob e.a. (red.), *Facetten van seksualiteit*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Schuurman, A. & Kleykamp, J. (1995). *Moeder ziel alleen; over moeders van seksueel misbruikte kinderen*. In: H. Baartman, *Op gebaande paden?* Utrecht: SWP.
- Sengers, W.J. (1991). *Hulpverlening en intimiteit*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 46, 1348-1352.
- Sengers, W.J. (2000). *Hulpverlening pedofilie*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 55, 632-633.
- Siebrand, (2007.) *Aseksualiteit*. URL: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Aseksualiteit> Geraadpleegd; 10 december 2007.
- Sienaert, P., Nijs, P. & Vandereycken, W. (1996). *Seksueel gedrag van patiënten in een psychiatrische kliniek*. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 38, 361-369.
- Sierink, E.A. (1995). *Verslag van de workshop signalen*. In: F. Wafelbakker, *Richtlijnen SMJ in de praktijk*. Assen: Van Gorcum/Dekker & Van de Vegt.
- Sioen, P. (1996). *Het jongenskwartier. Straatprostitutie in Brussel*. Antwerpen: Dedalus.
- Slob, A.K., Vink, C.W., Moors, J.P.C. & Everaerd, W. (red.) (1998). *Leerboek seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Soa Aids Nederland (2008a). *Soa top 10*. URL: http://www.soa aids.nl/soa/soa_top10. Geraadpleegd: 13 januari 2008.
- Soa Aids Nederland (2008b). *Lang leve de liefde*. URL: http://www.soa aids-professionals.nl/onderwijs/lespakket_vmbo. Geraadpleegd: 13 januari 2008.
- Sorgdrager, W. (1996). *Aanpak bestrijding van seksueel geweld en misbruik (brief aan Tweede Kamer, 29 oktober)*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Spaank, K. (1998). *M/V: Doorhalen wat niet van toepassing is*. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar.
- Spanjaard, H. (1991a). *Mannelijkheid en seksueel geweld*. In: *Seksuele kindermishandeling binnen het gezin*. Utrecht: NIZW.
- Spanjaard, H. (1991b). *‘Die meiden vragen er toch zelf om!’ Preventie van seksueel geweld gericht op jongens*. In: *Preventie van seksueel misbruik*. Amersfoort: Jeugd en Samenleving.
- Spiecker, B. (1996a). *Infantiel seksueel verlangen, pedofilie en perversiteit*. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 12, 140-155.
- Spiecker, B. (1996b). *Zindelijk denken over kinderlijke seksualiteit; commentaar op Blans*. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 12, 193-196.
- Spiering, H. (2000). *Geslacht op drift*. *NRC-Handelsblad*, 22 juli.
- Staffeleu, J. (1995). *Incestplegers; achtergronden en behandeling*. In: H. Baartman, *Op gebaande paden?* Utrecht: SWP.
- Steinberger, R. (1999). *Homoseksualiteit onder mannen uit islamitische landen. Naar homovriendelijke en transculturele hulpverlening*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 54, 641-653

- Stichting Jippy (2008). URL: www.jippy.eu/Geraadpleegd: 5-01-08.
- Stichting René(e) (2008). URL: <http://home.wxs.nl/~renee2/>. Geraadpleegd: 10-01-08.
- Stoeckart, R., Slob, A.K. & Moors-Mommers, M.A.C.T. (1998). Biologische aspecten van de seksuele respons. In: A.K. Slob, C.W. Vink, J.P.C. Moors & W. Everaerd (red.) (1998). *Leerboek seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Stolk, A. van (1994). Kwade tongen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 49, 374-375.
- Straver, C.J. & Rademakers, J. (1996). De seksuele ontwikkeling van jongeren. *Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 12, 76-99.
- Straver, C.J. (2000). De seksuele ontwikkeling en de mogelijke gevolgen van misbruik. Overdenkingen bij een studiedag. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 24, 28-33.
- Straver, C.J., Cohen-Kettenis, P.T. & Slob, A.K. (1998). Seksualiteit en levensloop. In: A.K. Slob, C.W. Vink, J.P.C. Moors & W. Everaerd (red.). *Leerboek seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Swildens-Rozendaal, W.J.C. (voorz.) (1995). *Seksuele integriteit en rechtsbescherming*. Eindverslag commissie 'Overheid en seksuele integriteit' van de Partij van de Arbeid. Delft: Eburon.
- Teeseling, S. van & Neijssel, M. (1992). Interview met Frits Wafelbakker. Video-opname, interne productie. Den Haag: Haagse Hogeschool, opleiding MWD.
- Thijssen, W. (1999). Moslim-topman: imams moeten homo's dulden. *de Volkskrant*, 8 maart.
- Thunnissen, M. & Berens, A. (1998). De kliniek als vrijplaats. Seksualiteit tussen patiënten binnen een klinisch-psychotherapeutische behandeling. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 53, 967-975.
- Tuzun, A. (1995). Seksuele opvoeding van Turkse kinderen. In: *Kleine mensen, grote gevoelens*. Den Haag: Rutgersstichting.
- Unen, A. van (1994). De islam en de verboden liefde. In: *Het schoolblad*, 2, 29 januari, 30-32.
- Ussel, J. van (1975). *Intimiteit*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Vandereycken, W. (1984). Seksueel contact tussen therapeut en cliënt. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 39, 1283-1293.
- Vandereycken, W. (1995). Seks in de psychiatrische kliniek: vergeten of verzwegen? In: *Seks lang zo gek nog niet; symposium over seksualiteit en relaties in de psychiatrie*. Eindhoven: Rutgersstichting Zuid.
- Van Havere, I. & A. Vansteenwegen (2005). Seksualiteitsbeleving bij (lang) gedetineerden. *Tijdschrift voor seksuologie*, 29, 63-68.
- Vanwesenbeeck, I. (1995). Geluk en ongeluk in de prostitutie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 50, 1043-1057.
- Vanwesenbeeck, I. e.a. (2006). Een update over het seksuele gedrag van jongeren. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 30, 57-64.
- Veen, van e.a. (2007). *Sexually transmitted infections, including hiv, in the Netherlands in 2006*. Bilthoven: RIVM.
- Veilige haven (2008). URL: <http://www.veilige-haven.nl> Geraadpleegd: 8 januari 2008.
- Vennix, P. & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seksualiteit en relaties van Turkse en Marokkaanse Nederlanders*. Delft: Eburon.
- Verburg, H. & Borren, S. (1984). Als je niks doet doe je ook wat. In: *Handboek Seksuele Hulpverlening*, 4.
- Verhulst, F.C. (1989). *De ontwikkeling van het kind*. Assen: Van Gorcum.
- Vink, R. (1983). Het scheidt een band als je samen je broek uit hebt gehad. *Klik*, 3, 15-20.
- Vink, R. (1991). Het komt er meestal niet van; praten over seksualiteit. *Klik*, 1, 20-22.
- Visser, D. (1986). *Met genoeg minder nemen; aspecten van sadomasochisme*. Baarn: Anthos.

- Vogels, T. & Vliet, R. van der (1990). *Jeugd en seks*. Den Haag: SDU.
- Vonk, H. & Sofer, J. (1987). Vriendschap vindt plaats tussen gelijken, neuken bevestigt een machtsverhouding. In: *De Groene Amsterdammer*, 18 maart, 10-11.
- Vreckem, E. van (1995). Seksuele beleving van vrouwen met eetstoornissen. In: *Seks lang zo gek nog niet; symposium over seksualiteit en relaties in de psychiatrie*. Eindhoven: Rutgersstichting Zuid.
- Vries, M. de (1987). *Ogen in je rug*. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Waal, F. de (1996). *Van nature goed*. Amsterdam/Antwerpen: Contact.
- Waalkens, H. (2007). *Verbod op seks met dieren en dierenporno*. URL: <http://www.harmevertwaalkens.pvda.nl/renderer.do/menuId/59028/clearState/true/sf/59028/returnPage/59028/itemId/427110/realItemId/427110/pageId/59046/instanceId/59104/> Geraadpleegd: 17 november 2007.
- Wafelbakker, F. & Raijmakers, L.P.T. (1994). *Handelen bij vermoeden van seksueel misbruik van kinderen en jeugdigen; richtlijnen voor beroepsbeoefenaren (eindrapport commissie Seksueel Misbruik van Jeugdigen)*. Assen: Van Gorcum/Dekker & Van de Vegt.
- Wafelbakker, F. & Raijmakers, L.P.T. (1995). *Commissie Seksueel Misbruik van Jeugdigen. Handelen bij vermoeden van seksueel misbruik van kinderen en jeugdigen II; de richtlijnen SMJ in de praktijk*. Assen: Van Gorcum/Dekker & Van de Vegt.
- Wageningen, N. van (1995). Kinderen met aids. *Tijdschrift SPH*, 3, 24.
- Wapenaar, H., Röling, N.G. & Ban, A.W. van der (1989). *Basisboek voorlichtingskunde*. Meppel/Amsterdam: Boom.
- Watzlawick, P., Beavin, J.H. & Jackson, D.D. (1970). *De pragmatische aspecten van de menselijke communicatie*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Weersch, M. van (1997). Tussen schaamlap en seksualiteitsbeleid. *Markant*, mei, 18-20.
- Wens, L. (1986). Seksualiteit op de oude dag. In: B. Miesen, *Wat heet intimiteit; over seksualiteit en ouder worden*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Wensink, J.C., Vermeer, A. & Wit, J.B.F. de (1999). Seksualiteit en intimiteit bij mensen met een verstandelijke handicap: de normen, waarden en attitudes van een groepsleiding. *Nederlands Tijdschrift voor de Zorg aan verstandelijk gehandicapten*, 25, maart, 21-39.
- Wentzel, W. (1995). Lustgevoelens en seks na seksueel misbruik? In: *Seks lang zo gek nog niet; symposium over seksualiteit en relaties in de psychiatrie*. Eindhoven: Rutgersstichting Zuid.
- Wetboek on line (2007). Artikel 28. URL: <http://www.wetboek-online.nl/wet/BW1/28.html>. Geraadpleegd: 29 november 2007.
- Wijnen, A. van & Zijda, H. (1989). *Het komt vaker voor dan je denkt; verslag van de studiedag op 16 juni over ongewenste intimiteiten en seksueel geweld tegen mensen met een lichamelijke handicap*. Utrecht: Gehandicaptenraad.
- Wijsbek, H. (1996). 'Ik wil geen ander worden dan ik was'. Over de vrijheid en rede-lijkheid van doodswensen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 51, 1115-1133.
- Wijsen, C. & Lee, L. van der (2006). *Kind van twee werelden. Een kwalitatief onderzoek naar de achtergronden van zwangerschappen bij allochtone tieners*. Utrecht: RNG URL: http://www.rutgersnissogroep.nl/rutgersniso_groep/rng/ektronlink?uid=c123a25dfa90fd8520a9954efc5356e7. Geraadpleegd: 17 november 2007.
- Williams, T. e.a. (2000). Finger-length ratios and sexual orientation, *Nature*, 404 (30 maart), 455-456.
- Woeltinga, H., Staa, M. van & Eeland, K. (1992). *Hulpverlening aan seksueel misbruikte kinderen en hun gezin*. Amsterdam: VU Uitgeverij.
- Woerkum, C.M.J. & Kuiper, D. (1995). *Voorlichtingskunde, een inleiding*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

- Woertman, L. (1994). *Beelden van een lichaam; de mentale representatie van lichaamsbeelden*. Lisse/Amsterdam: Swets & Zeitlinger.
- Wolters, W.H.G. (1995). Het protocol: een wegwijzer. Een gedragswetenschappelijke visie. In: F. Wafelbakker, *Richtlijnen SMJ in de praktijk*. Assen: Van Gorcum/Dekker & Van de Vegt.
- Wulp, J.G. van der (1996). Seksualiteit in het verpleeghuis. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 20, 50-52.
- Yerden, I. (1995). *Trouwen op z'n Turks; huwelijksprocedures bij Turkse jongeren in Nederland en hun strijd om meer inspraak*. Utrecht: Van Arkel.
- Zeegers, W.J.J.M. (1992). De zonnige zijde van seks. Een verkennend onderzoek. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 47, 1315-1328.
- Zessen, G.J. van & Sandfort, T. (1991). *Seksualiteit in Nederland; seksueel gedrag, risico en preventie van aids*. Amsterdam: Swets & Zeitlinger.
- Zwanikken, W. (1989). Seksualiteit en intimiteit als aandachtsgebied binnen de immateriële zorg. *Handboek Verzorgingshuis*, 1-8.

Adressen

Seksuologie	356
Aids, hiv en soa	356
Gehandicapten	357
Homoseksualiteit	358
Seksuele dienstverlening	359
Seksueel misbruik	360
Seksuologische hulpverlening	360
Transseksualiteit	360

In dit overzicht staan de adressen van een aantal instellingen voor dienstverlening op het gebied van seksualiteit. Tevens wordt vermeld welk voorlichtingsmateriaal bij hen te bestellen is. Aangezien adresgegevens regelmatig veranderen, wordt deze informatie regelmatig geactualiseerd op internet op de site die bij dit boek hoort.

Adres: via: www.mathieuheemelaar.nl

Op deze site is ook veel aanvullende informatie te vinden over onderwerpen die in dit boek behandeld worden.

Seksuologie

De belangrijkste Nederlandstalige site met veel informatie over hulp bij seksuele problemen, quizzes, talrijke adressen, samenvattingen uit seksuologische tijdschriften, wetenschappelijk onderzoek, soa/aids enzovoort.

Website: www.seksualiteit.nl

Aids, hiv en soa

Soa Aids Nederland

Voor alle vragen over (on)veilige seks, hiv en soa, anticonceptie en ongewenste zwangerschap:

Aids Soa Infolijn: 0900 2042040 (10 eurocent per minuut)
Website: www.soaids.nl

Hiv-vereniging

De Hiv Vereniging Nederland is een landelijke vrijwilligersorganisatie die zich inzet voor alle mensen met hiv en betrokkenen. De drie hoofdtaken van de Hiv Vereniging zijn: informatievoorziening, onderling contact en ondersteuning, en belangenbehartiging. Het beleid van de vereniging is gebaseerd op de kennis en ervaring van mensen met hiv.

Telefoon: (020) 616 01 60
E-mail: info@hivnet.org
Website: www.hivnet.org

Stichting Jippy. Goedkope condooms.

Website: www.jippy.eu

Vrij Lekker nl

Online cursus veilige seks voor jongeren, met persoonlijke coach
Website: www.vrijlekker.nl

Algemene hulp- en dienstverlening

Rutgers Nisso Groep

Kenniscentrum seksualiteit, doet onderzoek, ontwikkelt voorlichtingsprogramma's en heeft een eigen informatiecentrum op het gebied van seksualiteit.

Website: www.rng.nl

NVSH

Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming

Dienst- en hulpverlening, voorlichtingsliteratuur

Hulptelefoon (infolijn): 0900-9212 voor alle vragen die met seksualiteit te maken hebben

Website: www.nvsh.nl

Gehandicapten

www.begrensdeliefde.nl

Website, beheerd door RNG en Movisie

CG-raad Chronisch zieken en Gehandicapten Raad

Website: www.cg-raad.nl

Groesbeekse tehuizen

Voorlichtingsproduct: *Lief en lijf*, educatie van volwassen verstandelijk gehandicapten op het gebied van seksualiteit en relaties (boeken, films en handleiding)

Telefoon: (024) 399 89 11

Website: www.werkenrode.nl

Karin Spaink

Publiciste. Veel artikelen over lichamelijk gehandicapten en seksualiteit op:

website: www.xs4all.nl/~kspaink/index.html

KLOS-TV

audiovisueel voorlichtingsmateriaal voor mensen met een verstandelijk beperking

Voorlichtingsproduct: onder andere *Veilig vrijen* (voorlichtingskoffer met videofilm voor verstandelijk gehandicapten) (1991)

Videofilm met begeleidersboek en leesboek: *Lief & lijf, vriendschap & sex* (1994)

Videofilm *Seksueel misbruik en mensen met een verstandelijke handicap* (1997).

Een preventieproject; samenwerking KLOS-tv en NIZW (handleiding)

Website: www.klostv.nl

Homoseksualiteit

COC

Federatie van verenigingen tot integratie van homoseksualiteit COC Nederland

Landelijk kantoor:

Website: www.coc.nl

Telefoon (020) 623 45 96

Plaatselijke afdelingen in tal van steden. Multiculturele afdelingen en jongerenafdelingen in de grote steden. Adressen van (multiculturele) afdelingen: zie website, plaatselijke telefoongids of bel het hoofdkantoor

IHLIA

Internationaal Homo/Lesbisch Informatiecentrum en Archief

Bezoekadres: Centrale Bibliotheek Amsterdam

Oosterdokskafe 143, 6e verdieping
1011 DL Amsterdam
Website: www.ihlia.nl

Schorer stichting

Schorer zorgt ervoor dat homo- en biseksuele vrouwen en mannen en transgenderisten toegang hebben tot informatie, kennis en faciliteiten die nodig zijn om optimale gezondheid en welzijn te bewerkstelligen. Specifieke deskundigheid op het gebied van hulpverlening aan mensen met aids en hun omgeving en hiv-preventie.

Telefonische helpdesk Schorer homo lesbisch gezond

Telefoon: (020) 573 94 44

Website: www.schorer.nl

Stichting Yoesuf

Onafhankelijke stichting die zich richt op instanties en personen, moslims en niet-moslims, die vragen hebben of van gedachten willen wisselen over het onderwerp islam en (homo)seksualiteit (m/v)

Website: www.yoesuf.nl

Seksuele dienstverlening

Sociaal Erotische Bemiddeling

De SEB ondersteunt, bemiddelt en begeleidt cliënten naar een veilig erotisch contact met respect voor ieders seksuele voorkeur.

Activiteiten van de SEB zijn gericht op mensen met beperkingen van psychiatrische aard, met een lichte verstandelijke handicap en met lichamelijke handicap.

Telefoon: (010) 4663595

Email: seb@pameijer.nl

Website: www.maaskringgroep.nl

Flekszorg

Mensen met een beperking (verstandelijk, lichamelijk, psychiatrisch, ouderen)

Telefoon: (020) 7132196

Email: info@flekszorg.nl

Website: www.flekszorg.nl

Stichting Alternatieve Relatiebemiddeling (SAR)

Seksuele dienstverlening aan gehandicapten

Werkdagen van 12.00 tot 18.00 uur.

Telefoon: voor Nederland: (030) 696 08 09

Telefoon: voor België: (049) 570 00 55

Website: www.stichtingsar.nl

Seksueel misbruik

Advies- en Meldpunt Kindermishandeling

Elke regio heeft een AMK. Iedereen kan het AMK bellen om de zorgelijke situatie van een kind te bespreken. Bewijzen zijn niet nodig.

Een vermoeden is genoeg. De medewerkers van het AMK kunnen

advies geven over wat mensen in de omgeving van het kind zelf

kunnen doen. Degene die belt hoeft dan zijn eigen naam en die van

het kind en diens ouders niet te noemen. AMK's geven informatie en

consulten. Zij kunnen ook begeleiden als sprake is van een melding

van misbruik en zij coördineren de hulpverlening.

Landelijke informatielijn kindermishandeling

Telefoon: 0900 - 123 123 0 (€ 0,05 per minuut).

Website: www.kindermishandeling.nl

Seksuologische hulpverlening

CASA: Centra voor Anticonceptie, Seksualiteit en Abortus

Centra in: Leiden, Den Haag, Utrecht, Goes, Rotterdam, Maastricht

Website: www.casa.nl

StiSAN: Stichting Samenwerkende Abortusklinieken Nederland

Centra in: Amsterdam, Den Haag, Arnhem, Groningen, Arnhem,

Zwolle

Website: www.stisan.nl

Transseksualiteit

Het continuüm

Voor wie zich buiten de gender-tweedeling begeeft.

Website: www.continuum.nl

Stichting René(e)

Voor alle betrokkenen op het gebied van gender-onvrede: travestieten en transgenderisten en hun omgeving.

Website: www.renee3t.nl

Telefoon: 0900 -112 23 60 (€ 0,45 per minuut)

Meer adressen en actuele adreslijst op www.mathieuheemelaar.nl

Register

- aangifte en melding 290
- aanranding *zie ook* seksueel geweld 206
- abortus (jongeren) 109, 191
- Acquired Immune Deficiency Syndrome
zie aids) 175
- adolescentie *zie ook* puberteit 73
- agressie, na seksueel misbruik 248
- aids 175
 - , psychiatrische instelling 183
 - , risico voor jongeren 184
- allochtone culturen 98
- anatomische pop 252
- anorexia nervosa 248
- aseksualiteit 54
- asielzoekers en seropositiviteit 183
- autisten 206

- beeldmateriaal 221
- beroepsmatig lichamelijk contact 292
- beschuldiging van misbruik 254
- beschuldiging van misbruik, vals 326
- besnijdenis
 - , jongens-/mannen- 238
 - , meisjes-/vrouwen- 237
- bestialiteit *zie ook* zoöfilie 60
- bewustwording van seksuele gevoelens 319
 - , reacties 323
- biologie 71
- biseksueel 52
- Bolderkar, De 253
- buddysysteem 182

- caritas 41
- chatprogramma's 222
- Chlamydia 176
- CLAS-project 262
- COC 165
- COC-voorlichters 197

- coming-out 108
- communicatie, intercultureel 99
- complementaire relatie 96
- condoom 187
- conflict aangaan, lichamelijk 293
- contextueel
 - , leergroepen van alle betrokkenen bij seksueel misbruik (CLAS) 262
 - , therapie 262
- creoolse cultuur 111
- cupiditas 41

- digihulp 259
- dissociatieve symptomen 246
- DSM-IV (Diagnostic and Statistical Manual, fourth edition) 67, 139
- dyspareunie 144

- educatieve voorlichting 168
- eerwraak 108
- efebofilie 58
- egoïstisch gen 83
- eigen normen en waarden 225
- emancipatie 226
 - , homo- 64
 - , vrouwen- 80
- emancipatorische benadering 163, 165
- emoties, taxatie van 45
- emoties in hulpverleningsrelatie, uitwerking 315
- empowerment 275
 - , van vrouwen 200, 216
- erectiestoornis 75
- eros 41
- erotiek 42
- escortbureau voor gehandicapten 206
- exhibitionisme 60

- fetisjisme 62

- gedragcodes 290
 geheimhouding onder druk 311
 gelijkheid 95
 gelijkwaardigheid 95
 gender 85
 genderconstantiefase 88
 genderdysforie 51
 genitale
 –, fase 127
 –, pijn 144
 –, wratten 176
 gerontofilie 60
 geslachtsdrift 75
 geslachtsidentiteit 49
 geslachtsontwikkeling 73
 geslachtsrijpheid 130
 geslachtsrol 49
 –, socialisatie van 88
 geslachtsocialisatie 85
 –, bij lichamelijke handicap 150
 gezinsfactoren seksueel misbruik 255
 gonorrhoe 176
- handelingsverlegenheid 280
 hepatitis B 176
 herhalingsdwang 247, 248, 268
 herpes genitalis 176
 heteroseksualiteit 52
 hindostaanse cultuur 112
 hiv
 –, -infectie 177
 –, -test 179
 homo-emancipatie 64
 homofobie 65, 194
 homonegativiteit 66, 195
 homoseksualiteit 52, 106
 –, acceptatie 64
 –, angst voor 65
 –, tolerantie 197
 –, verklaring 76
 hoofddoek 111
 hormonen 77
 hulpverlening
 –, intercultureel 100
 –, seksespecifiek 200
 humanistische therapie 295
 hypergeseksualiseerd gedrag 268
 hypothalamus 77
- incest 255
 –, definitie 236
 –, moederrol 256
 incestherkenningsprofielen 250
 incesttherapeut, emoties 261
 informatieve voorlichting 168
 interactiecarrière, stapsgewijs 135
 interculturele
 –, communicatie 99
 –, hulpverlening 100
 interseksualiteit 49
 intimiteit 42, 287
 –, als therapeutisch middel 300
 –, lichamenlijk gehandicapten 209
 –, ouderen 147
 islam 100
- kindertaal 34
 klachtdelict 58
 klachtvereiste 136
- Lang leve de Liefde 181
 latentiefase 127, 135
 lichaamsbeeld 118
 lichaamscontact 134
 lichamenlijk gehandicapten, doel en
 methoden van voorlichting 207
 lichamenlijke veranderingen (ouderen)
 146
 lordosis-houding 79
 love-map zie ook seksueel script 44
 loverboys 219
- maagdelijkheid 102
 –, abortus 109
 maagdenvliesmythe 103, 104
 machtsmisbruik 267
 machtsongelijkheid 296, 297, 304
 Marietje Kessels-project 274
 masturberen, voorlichting over 205
 medisch model 312
 medische taal 34
 melding en aangifte 290
 meldingscode 291
 meldingsplicht 291
 menarche 73
 moederrol bij incest 256
 mounting behaviour 79
 MSN 222
 multiplier-effect 84
- Nederlandse Vereniging voor Seksuele
 Hervorming (NVSH) 160

- nee 194, 285
- non-libidoïsme 55
- normen 95
- normen en waarden 94
 - , eigen 225
- NVSH 160

- objectieve opwinding 249
- objectrelatie 127
- oedipale fase 127
- ongewenst seksueel contact 228
- onschuld criterium 310
- ontoelaatbaar seksueel contact 228
- openheid 341
- openheid over seks 107
- opwinding bij seksueel misbruik 249
- opwindingsstoornis 144
- orgasme 131
- orgasmestoornis 144
- overdracht 317
- overplaatsing 315

- paids (pediatric aids) 186
- parafilia 67
- parthenofilie 58
- pediatric aids (paids) 186
- pedofilie 58
- pedoseksualiteit 58
- penitentiaire inrichting 181
- PEP (Post Exposure Profylaxe-protocol)
 - 177
- permissieve houding 91, 312
- persuasieve voorlichting 169
- philia 41
- piercing 68
- pleger
 - , drie typen 265
 - , seksueel script 263
 - , therapie 265, 271
- polymorf pervers 127
- pornografie 219
 - , effecten 221, 223
 - , restrictiviteit en permissiviteit 220
- Post Exposure Profylaxe-protocol (PEP)
 - 177
- posttraumatische stressstoornis (PTSS)
 - 245, 259
- prevalentie seksueel geweld/misbruik
 - , cumulatief 240
 - , jaar- 241
- preventie
 - , behoefte aan 181
 - , empowerment 275
 - , primair 274
 - , secundair 276
 - , tertiair 277
- priapisme 153
- privacy van slachtoffer 280
- projectie 116
- prostitutie 212, 215
 - , straat- 218
- protocol
 - , bezwaren 328
 - , handelings- 327
 - , preventie- 327
 - , seropositieve cliënten en medewerkers 185
- psychologie 71
- PTSS (posttraumatische stressstoornis)
 - 245, 259
- puberteit zie ook adolescentie 73

- recidive 270
- relatie
 - , complementair 96
 - , symmetrisch 96
- repressieve houding 91
- repressieve normen 196
- restrictieve houding 91, 312
- ruzie, seks na 293

- sadomasochisme (SM) 56
- schaamluis 177
- schurft 177
- schuttingtaal 34
- Seks in de stad (Rotterdams Centrum voor Theater) 173
- Seks, lust of last (NOT) 171
- seks counseling 145
- seks specifieke hulpverlening 200
- seks onderdrukkend regime in instellingen 180
- seks-ruilgedrag 211
- seks therapie 145
- seksualiteit 42
 - , sociaal verschijnsel 340
 - , socialisatie van 90
 - , termen en begrippen 32
- seksualiteitsbeleving 308, 312
- seksueel contact
 - , beleving in therapeutische situatie 299

- , grenzen 302
- , ongewenst 228
- , ontoelaatbaar 228
- , psychiatrische patiënt 152
- , strafbaar 228
- , strafbaarheid 230
- seksueel delict, verjaringstermijn 289
- seksueel delinquent 116, 267
- seksueel geweld 194
 - , coping 232
 - , in psychiatrie 210
 - , is ongewenste seksualiteit 228
 - , preventie 273
 - , schade 231
 - , verklaring modellen 266
- seksueel geweld/misbruik
 - , cumulatieve prevalentie 240
 - , jaarprevalentie 241
 - , prevalentie van 240
- seksueel menu 48
- seksueel misbruik
 - , definitie 229
 - , gezinsfactoren 255
 - , in hulpverleningsinstellingen 241
 - , plegers 241
 - , slachtoffers 241
- seksueel misbruik van kinderen, signalen 252
- seksueel overdraagbare aandoeningen (soa) 174
 - , preventie 211
- seksueel script 114, 116, 247, 268
 - , van pleger 264
- seksueel script zie ook love map 44
- seksueel spel 285
- seksuele behoeften
 - , medisch model 312
 - , verstandelijk gehandicapten 148
- seksuele bevrijding 340
- seksuele carrière, stapsgewijs 133
- seksuele disfunctie/stoornis 142
- seksuele gerichtheid 49, 53
- seksuele gevoelens
 - , bewustwording 319
 - , lichamen gehandicapten 151
- seksuele grammatica 266, 272, 286
- seksuele identiteit na seksueel misbruik 248
- seksuele intimidatie 194
- seksuele lustgevoelens 143, 145
- seksuele moraal 256
 - , in incestgezinnen 256
- seksuele onbereikbaarheid van vrouwen 106
- seksuele ontwikkeling
 - , bij psychiatrische aandoening 152
 - , voorwaarden voor 193
- seksuele ontwikkelingsfasen 131
- seksuele revolutie 160
- seksuele technieken (ouderen) 147
- seksuele voorlichting
 - , aan jongeren, checklist 198
 - , afstemming 223
 - , afstemming met ouders 203
 - , behoefte aan 181
 - , educatief 168
 - , emancipatorische benadering 163, 165
 - , en culturele achtergrond 196
 - , informatief 168
 - , lichamen gehandicapten 207
 - , Marokkaanse en Turkse kinderen 102
 - , noodzaak in hulpverlening 156
 - , persuasief 169
 - , psychiatrische patiënten 209
 - , verstandelijk gehandicapten 203
 - , voorlichtingsbenadering 163
 - , vormingsbenadering 163, 164
 - , weinig beeldmateriaal 221
- seksuele-responscyclus 142, 143, 272
- seksuologie 70
- seriële monogamie 163
- seropositiviteit 178
 - , asielzoekers 183
 - , gedetineerden 181
 - , protocol cliënten en medewerkers 185
- signalen van seksueel misbruik bij kinderen 252
- slachtofferbejegening 279
- slachtofferhulp
 - , afstemming 280
 - , zorgvuldigheidseisen 278
- SM 56
- snoezelen 329
- soa (seksueel overdraagbare aandoeningen) 174
 - , preventie 211
- socialisatie 84
 - , geslachts- 85
 - , van geslachtsrol 88

- , van seksualiteit 90
- socialisatieproces 272
- socialisatietheorie 71
- sociobiologie 71
- sociologie 71
- socioseksuele grammatica 194, 268
- soloseks 62, 139
- stapsgewijze interactiecarrière 135
- stapsgewijze seksuele carrière 133
- stigmatisering 269
- straatprostitutie 218
- strafbaar seksueel contact 228
- strafbaarheid van seksueel contact 230
- subjectieve opwinding 249
- sublimatie 127
- syfilis 176
- symmetrie in behandelrelatie 295
- symmetrische relatie 96

- taal
 - , kinder- 34
 - , medisch 34
 - , schutting- 34
 - , verbloemend 34
- taxatie van emoties 45
- tbs 276
- tegenoverdracht 317
- terughoudendheid 102
- therapie
 - , humanistisch 295
 - , pleger 271
- traditioneel rolgedrag 110, 111
- transgenderist 51
- transseksualiteit 49
- travestie 51
- Trichomonas 177

- uiten van seksuele gevoelens, verstandelijk gehandicapten 149
- uitstoting uit beroep(svereniging) 290

- vaginisme 144
- valse beschuldiging 254, 326
- verbloemende taal 34
- verjaringstermijn seksueel delict 289
- verkrachting zie ook seksueel geweld 206
- verleiding in therapeutische situatie 296
- verstandelijk gehandicapten, specifieke voorlichtingsmethoden 204
- voorbehoedmiddelen, keuze 192
- voorlichtingsbenadering 163
- voortplantingsrijpheid 131
- vormingsbenadering 164
- voyeurisme 60
- vrouw, afscherming 113
- vrouwbeeld 113
- vrouwen, seksuele onbereikbaarheid 106
- vrouwenemancipatie 80
- vrouwenpraatgroepen in de psychiatrie 210

- waarden 95
 - , gelijkheid 95
 - , gelijkwaardigheid 95
- webcam 222
- Wetboek van Strafrecht
 - , art. 244 58
 - , art. 247 289
 - , art. 249 289
 - , art. 251 289
- wilscompetentie 306

- zaadreservoir 75
- zedendelinquent, tolerantie jegens 270
- zelfbeeld 207
- zelfbenoeming 52
- zelfdestructie 247
- zoöfilie zie ook bestialiteit 60
- zwangerschap, tiener- 191